

УДК 615.014+35.072.7 / 477.86

*Я. Ф. Радий,**д. н. з держ. упр., професор**О. Я. Сорока,**начальник юридичного відділу, доцент кафедри соціальної медицини, організації охорони здоров'я та медичного правознавства, Івано-Франківський національний медичний університет, м. Івано-Франківськ**У. В. Хомут,**юрисконсульт юридичного відділу, Івано-Франківський національний медичний університет, м. Івано-Франківськ*

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПРИКАРПАТТІ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

Ya. Radysh,

doctor of public administration, professor of department of management of health care

O. Soroka,

head of legal department, associate professor of department of social medicine, public health organization and medical jurisprudence, Ivano-Frankivsk national medical university, Ivano-Frankivsk

U. Khomut,

Legal adviser of legal department, Ivano-Frankivsk national medical university, Ivano-Frankivsk

FEATURES OF GOVERNMENT CONTROL OF PHARMACEUTICAL ACTIVITY ON PRECARPATHIAN REGION IN THE FIRST HALF OF XX CENTURY

В умовах реформування всіх сторін суспільного життя, що сьогодні відбувається в Україні, виникає необхідність вивчення і узагальнення вітчизняного історичного законодавчого досвіду. Значний інтерес у цьому процесі відводиться вивченню історії діяльності органів державної влади, на які покладалися функції регулювання суспільних відносин у сфері охорони здоров'я.

Державне регулювання фармацевтичної діяльності в Україні є невід'ємною частиною державної політики та державного управління в галузі охорони здоров'я. Вивчення процесу державного регулювання фармацевтичної галузі на Прикарпатті в першій половині ХХ століттях, проведення аналізу історичного досвіду, визначення ролі фармацевтичного самоврядування дає можливість зрозуміти проблеми і перспективи становлення фармації як окремого сектору в сучасних умовах реформування галузі охорони здоров'я.

Концепція розвитку фармацевтичного сектору галузі охорони здоров'я України на 2011—2020 роки серед пріоритетних напрямів та програмних завдань формування національної фармацевтичної політики передбачає оптимізацію системи управління фармацевтичною галуззю шляхом прийняття нової редакції "Закону про лікарські засоби"; відновлення ієрархії державного управління, створення єдиного регуляторного органу; розробку та прийняття етичного Кодексу фармацевтичного працівника тощо [6].

Тому використання історичної спадщини є важливим джерелом побудови системи охорони здоров'я сучасної Української держави, а врахування історичного досвіду в процесі побудови як моделі державного управління, так і його важливої складової — державного управління фармацевтичним сектором галузі охорони здоров'я — є об'єктивною необхідністю.

In the conditions of reformation of all parties of public life that today takes place in Ukraine, there is a necessity of study and generalization of state historical legislative experience.

Considerable interest in this process is taken to the study of history of activity of public authorities upon that the functions of regulation of public relations of health care.

Government control of pharmaceutical activity in Ukraine is integral part of public policy and state government in branch of health care.

Study of process of the state regulation of pharmaceutical industry on Prykarpattya in the first half of XX centuries, realization of analysis of historical experience, determination of role of pharmaceutical self-government gives an opportunity to understand problems and prospects of becoming of pharmacy as separate sector in the modern conditions of reformation of industry of health care.

Among priority directions and programmatic tasks of forming of national pharmaceutical politics the conception of development of pharmaceutical sector of health care in Ukraine on 2011—2020 envisages optimization of control system by pharmaceutical industry by the acceptance of new release of "Law on medicines"; by renewal hierarchy of state government, by creation of single regulator authority; by development and acceptance of ethic Code of pharmaceutical worker and others like that [6].

Therefore the use of historical heritage is the important source of construction of the system of health care the modern Ukrainian state, and taking into account of historical experience in the process of construction the model of state government in particular state government of pharmaceutical sector of health care is an objective necessity.

*Ключові слова: державне регулювання, фармацевтична діяльність, законодавство.
Key words: state government, pharmaceutical activity, legislation.*

ВСТУП

На важливості наукового пошуку щодо різних складових теорії, історії, механізмів державного регулювання медичної діяльності та шляхів вирішення ключових питань реалізації державної політики в сфері охорони здоров'я наголошують дослідники цієї проблеми. Про важливість наукового пошуку у сфері державного регулювання медичною діяльністю свідчать численні наукові праці українських авторів Я.Ф. Радиша, Н.П. Кризиної, Н.Б. Мезенцевої, В.М. Безпрозваної, З.О. Надюка, І.Я. Сенюти, І.І. Фуртака, В.Ц. Черномаза, С.О. Козуліної, О.В. Савкіної, В.Д. Долота, П.І. Гамана, С.А. Антонюка, І.О. Бедрик, А.В. Бєліченка, І.М. Парашича та ін. Заслужують на увагу наукові дослідження Н.Ф. Бенюх присвячені історії медицини в Галичині в XIII—XX ст.

Водночас і попри велику кількість праць з різних аспектів законодавчої регламентації медичної діяльності, комплексного дослідження історичних та правових аспектів державного регулювання фармацевтичної діяльності на Прикарпатті в першій половині XX століттях досі не існує, хоча не підлягає сумніву нагальна потреба історико-теоретичного аналізу державного регулювання суспільних відносин у фармацевтичній галузі в цьому регіоні України на різних етапах його історичного розвитку у площині науки державного управління.

МЕТА СТАТТІ

Метою цієї статті є аналіз стану державного регулювання фармацевтичної діяльності на Прикарпатті в першій половині XX століттях.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Правове регулювання медичної діяльності на теренах України впродовж XIX — на початку XX століття відбувалося в складних соціально-політичних умовах. На переконання вказаного вище дослідника, це пов'язано з тим, що за останні сто років Україна пройшла шлях від перебування свого Східного регіону в складі Російської, а Західного — Австро-Угорської імперій та Польщі до проголошення Української Народної Республіки (1917 рік), її автономії та воз'єднання з Західноукраїнською Народною Республікою в єдину соборну Україну (1919 рік), через понад 70-річне перебування в складі колишнього СРСР до проголошення Акту про незалежність (1991 рік). А впродовж короткого періоду української державності (1917—1919 роки), який за часом збігся з проголошенням 12 грудня 1917 року України Республікою Рад, мережа медико-санітарних закладів не тільки не розширилась і зміцніла, а зазнала значних руйнувань. За таких умов медико-санітарна справа в Східному і Західному регіонах України тривалий час будувалася під впливом і за зразками панівних держав [2, с. 45—49].

Прикарпаття — це історичний регіон Західної України, центром якого є місто Івано-Франківськ (до 1962 року "Станіславів" (польський варіант), "Станіслав" (австрійський варіант)). Історичний регіон — це територіальна одиниця, яка існувала в певний хронологічний період на території сучасної України і мала характерні особливості в організації владних інститутів, що були обумовлені перебігом історичних процесів у той час [8, с. 16—20]. За сучасною точкою зору науковців, до Прикарпаття входять етнічні райони Бойківщини, Гуцульщини, Опілля й Покуття, тобто нинішня Івано-Франківська та пригірські й гірські райони Львівської й ліквідованої 21 травня 1959 року Дрогобицької областей. Термін "Прикарпаття" починає траплятися в науковій літературі з часів радянської доби.

Так історично склалося, що впродовж першої половини ХХ століття Прикарпаття перебувало у складі різних держав. На самому початку досліджуваного періоду їх було дві: з одного боку — Австро-Угорщина, яка не хотіла віддавати свого шматка України, з іншого — Польща, яка була зацікавлена, щоб утвердитися тут після розвалу Австро-Угорщини. У 1918 році Прикарпаття стало складовою Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР), а після Акту злуки 22 січня 1919 року — увійшло до складу Української Народної Республіки під назвою "Західні Області Української Народної Республіки". У цей час Росія починає досить активно поширювати на цей регіон свою сферу впливу. З 1920 року до 1939 року ця територія перебувала у складі II Речі Посполитої. 17 вересня 1939 року на підставі пакту Молотова-Ріббентропа Галичину окуповано радянськими військами і включено до складу УРСР. З 22 червня 1941 року по травень 1944 року Прикарпаття перебувало під німецькою окупацією. З червня 1944 року на цій території знову утверджується радянська влада.

Про стан охорони здоров'я, в тому числі у фармацевтичній галузі, на Прикарпатті збереглося надзвичайно мало історичних даних, проте надіємось, що виявлені нами матеріали дадуть можливість розширити наявні відомості щодо державного регулювання в регіоні фармацевтичної діяльності в першій половині ХХ століття.

Внаслідок захоплення Австро-Угорською імперією в 1772 році західно-українських земель, територія сучасного Прикарпаття опинилася у складі окремої адміністративної одиниці — "Королівства Галичини і Лодомерії (Владимирії)". Це був один із 18-ти округів Східної Галичини, центром якого стало місто Станіслав (Івано-Франківськ).

За часів Австрії була прийнята і реалізувалась значна частина юридичних документів, які регулювали фармацевтичну діяльність. Вони визначали нормування прав і обов'язків фармацевтів, інспектування та вимоги до аптекних підприємств, регламентування фармацевтичної освіти. Розпорядженням Міністерства внутрішніх справ (1911 рік): "Про вимоги до аптекних приміщень" чітко визначалися обов'язкові в аптеці приміщення (торговий зал, матеріальна кімната, лабораторія, зіллярське горіще, аптечний підвал, інспекційна кімната) та вимоги щодо їхнього обладнання. Серед законодавчих актів, які регулювали медичну діяльність, були й такі, в яких регламентувалася питання приватної власності апте-

карів, визначалися ціни на ліки та обладнання аптекних приміщень, встановлювалися правила виготовлення, зберігання, контролю якості та відпуску лікарських засобів. Основні зміни в фармацевтичному законодавстві на початку ХХ століття пов'язані з ухваленням у 1906 році закону "Про врегулювання аптекних взаємовідносин", який був одним з кращих профільних законів в Європі і діяв у Галичині до жовтня 1939 року.

В органах поліції Галичини під владою Австро-Угорщини формувались підрозділи, які були наділені спеціальними повноваженнями нагляду щодо дотримання законодавства про охорону здоров'я (санітарна поліція), в тому числі і нагляд за аптекарями та власниками складів медикаментів [4].

Основні зміни в фармацевтичному законодавстві в цей період пов'язані з ухваленням у 1906 році закону "Про врегулювання аптекних взаємовідносин", який був одним з кращих профільних законів в Європі і діяв у Галичині до жовтня 1939 року. Розпорядженням Міністерства внутрішніх справ своїм "Про вимоги до аптекних приміщень" прийнятому в 1911 році визначилися вимоги щодо наявності в аптеках обов'язкових приміщень — торгового залу, матеріальної кімнати, лабораторії, зіллярського горіща, підвалу, інспекційної кімнати та вимоги щодо їх обладнання [5, с. 25—30].

Дослідник фармацевтичної діяльності тогочасного періоду Н. Бенюх [1, с. 23—25] стверджує, що в той час було створено декілька типів аптек: королівські, публічні, військові, сільські, домашні та дрогерії. Аптеки діяли не тільки у Львові, але і на периферії, де згідно з декретом Надвірної канцелярії (1800 рік) дозволялося функціонування домашніх аптек практикуючих лікарів, за умови, що в місці їх проживання в межах однієї милі не було жодної аптеки. Права і обов'язки лікарів-власників таких аптек регламентувалися розпорядженням Міністерства внутрішніх справ. На Прикарпатті діяли аптеки Симона Едельмана у Богородчанах, Зигмунда Гегеля в Коломиї, "Під Ангелом" магістра Каземира Артматиса у Станіславі.

Уряд Австро-Угорщини запровадив у Галичині єдині ціни на ліки, аптекарям було заборонено допускати будь-які зловживання, а відповідно до декрету імперської надвірної канцелярії лікарі мали право видавати лише ті ліки, які були вказані у Фармакопеї — правовому документі, що має законодавчу силу, і містить загальні вимоги до ліків та контролю їх якості. Аптекарі на території України користувалися зарубіжними Фармакопеями відповідних періодів: для Галичини основними Фармакопеями спочатку були Нюрнберзька, Віртенберзька, надалі Австрійська, для решти територій — спочатку якісь із німецьких Фармакопей, надалі — чинні видання Російської Фармакопеї. Наведені результати історичного пошуку засвідчують, що питанням стандартизації та регламентації фармацевтичної діяльності завжди надавалося велике значення. Інтернаціональними, а в подальшому обмеженими державними кордонами, регуляторами аптекарської справи (кластерними, професійними, цеховими), як правило, були Фармакопеї, що створювалися у різних країнах різними авторами і далеко не завжди фармацевтами. З ХVІІІ ст., особливо в державах імперій Центральної та Східної Європи (Росія, Австро-Угорщина, Німеччина), характерним було

більш жорстке регулювання фармацевтичної діяльності, у т.ч. через загальнодержавні Фармакопеї, які мали силу закону [9, с. 108].

Хоч основною діяльністю аптеки було виготовлення ліків за рецептами лікарів, більш ділові власники налагодили у своїх аптеках широке виготовлення і продаж різних препаратів. Здебільшого це були всілякі галенові препарати (настої, екстракти, сиропи, мазі та пластирі, емульсії, висушені лікарські рослини, лікувальні вина) і косметичні засоби (різні креми, лосьйони, зубні порошки, туалетні води). Дуже популярним у цей період було лікування мінеральними водами. Багаті люди виїжджали до натуральних джерел мінеральної води, бідні могли користуватися натуральними мінеральними водами, які доставлялися з джерел у пляшках, а вже найдешевшими були штучні мінеральні води, які у великій кількості виготовлялися в аптеках та продавалися у пляшках та сифонах. Цікаво, що кефір також належав до асортименту, який виготовлявся в аптеках [7, с. 73—75].

У результаті Листопадової національно-демократичної революції 1918 року на західноукраїнських землях, які входили до складу Австро-Угорської імперії була створена Західно-Українська Народна Республіка.

Влада ЗУНР приділяла достатню увагу питанням охорони здоров'я населення. Ще в грудні 1918 року усім повітовим комісарам наказано призначити повітових санітарних лікарів, створити санітарні комісії, вжити заходів до відкриття лікарень, поліклінік, аптек. Це в межах можливостей і було зроблено. Керував організацією і діяльністю медичної служби санітарний відділ секретарства внутрішніх справ, видавалися продовольчі пайки. Проте лікарів, санітарів, медсестер дуже не вистачало, як і найнеобхідніших медикаментів.

Відповідно до "Малого Версальського трактату", підписаного між державами Антанти і Польщею, Прикарпаття в період 1919—1939 років опинилося у складі окремої адміністративної одиниці Польщі — воєводства Станіславського.

Поруч із територіальними здобутками польська влада одержала також низку нагальних проблем. Руйнівна дія війни та політичних катаклізмів призвела до загального розладу життя, катастрофічного стану економіки та галузевої господарства. Не стала винятком у цьому відношенні й система охорони здоров'я й аптечна справа, що зазнали особливого нищення й занепаду. Мережу цивільних лікувально-профілактичних і аптечних закладів, брак яких гостро відчувався і в мирний час, під час воєнних дій було фактично ліквідовано. Відповідно до законів воєнного часу лікарі, фельдшери та фармацевти підлягали обов'язковій мобілізації, а всі наявні запаси лікарських засобів — передачі до військових медико-санітарних частин. Унаслідок війни різко погіршився санітарний стан, колосально зросла захворюваність, особливо інфекційна, яка набула характеру епідемій з високою смертністю [3, с. 182—187].

Аналізуючи розвиток аптечної справи на території Галичини в досліджуваній період, нами виявлено, що галицькі аптеки на початку ХХ століття мали приватно-власницький характер, і в цілому не відрізнялися від аптек Європи. Вони поділялися на певні категорії, їм

були притаманні проблеми аптекарської монополії, конкуренції з боку дрогерій (магазинів санітарно-гігієнічних товарів), боротьби за отримання концесії на ведення аптеки, соціально-економічні відносини набували промислових ознак. У цей період розпочинається зародження та становлення хіміко-фармацевтичної промисловості в Галичині. Фармацевтична фабрика "Лаокон", яка налагодила випуск медикаментів в таких обсягах, що постачала їх галицьким аптекам, лікарням, клінікам, військом шпиталям, забезпечуючи чверть загального обсягу потреб у лікарських засобах усієї Галичини. Її база стала основою для створення сучасного фармацевтичного підприємства "Галичфарм" [1, с. 109—110].

17 вересня 1939 року на територію Західної України вступила Червона армія, а 3 жовтня 1939 року Західна Україна була включена до складу Української РСР. Радянізація усіх сфер життя на Прикарпатті восени 1939 року торкнулася, звичайно, й медичної галузі — охорона здоров'я теж почала перебудовуватися згідно з радянськими зразками. Система охорони здоров'я почала перебудовуватися згідно з радянськими законами: медична допомога стала безкоштовною, аптеки націоналізовані, лікарі отримали роботу в державних лікувально-профілактичних закладах, відкривалися лікарні, поліклініки, фельдшерські та акушерські пункти, санітарно-епідеміологічні станції, жіночі та дитячі консультації.

У цей же час аптечні установи, котрі стовідсотково перебували у руках приватних власників, а таких на приєднаній до Української РСР території нараховувалося 376, в тому числі 175 — у сільській місцевості, були націоналізовані і підпорядковані Аптекоуправлінню України. 11 грудня 1939 року розпочалися заняття на лікарському та фармацевтичному відділах Львівського університету, а з 01 січня 1940 року на базі цих двох факультетів навчання розпочав Львівський медичний інститут.

Як відомо, три роки, з червня 1941 року до липня 1944 року тривала гітлерівська окупація території Прикарпаття. У цей період населення краю фактично було позбавлене можливості отримати медичну допомогу та необхідні ліки.

27 липня 1944 року Станіслав був остаточно звільнений від німецько-фашистських загарбників. Відбудовчі процеси на звільнених землях Прикарпаття проводилися відповідно до прийнятої постанови уряду України від 7 травня 1945 року "Про заходи відбудови та дальшого розвитку господарства у Львівській, Станіславській, Дрогобицькій, Тернопільській, Рівненській, Волинській і Чернівецькій областях УРСР на 1945 рік".

Серед пріоритетних напрямів розвитку медичної діяльності на Прикарпатті було подолання наслідків туберкульозу, венеричних захворювань, а також якнайшвидше задовольнити місцеве населення невідкладною медичною допомогою. Незважаючи на обмежену матеріально-технічну базу, незначне забезпечення ліками, медичним обладнанням та устаткуванням, фінансування охорони здоров'я по залишковому принципу та обмаль медичних спеціалістів, державне регулювання цієї галузі було спрямоване на забезпечення медичних закладів кадрами, своєчасну діагностику і надання медичної допомоги.

У процесі даного дослідження встановлено, що державне регулювання фармацевтичної діяльності на теренах Прикарпаття в першій половині ХХ століття відбувалося в складних соціально-політичних умовах, а часта зміна різних суспільно-економічних формацій, перехід під юрисдикцію то однієї держави то другої, суттєво вплинули на характер суспільних відносин, зокрема й у сфері охорони здоров'я. За таких умов фармацевтична діяльність в цьому регіоні України тривалий час здійснювалася під впливом і за зразками законів цих держав.

Виявлено, що за часів Австро-Угорської імперії була прийнята і реалізувалась значна частина документів, які регулювали фармацевтичну діяльність, зокрема питання приватної власності аптекарів, визначалися ціни на ліки та обладнання аптечних приміщень, встановлювалися правила виготовлення, зберігання, контролю якості та відпуску лікарських засобів.

З'ясовано, що регулювання медичною діяльністю в ЗУРН відбувалася в складних умовах українсько-польського протистояння. Керівництво медичної служби створило мережу пунктів першої допомоги пораненим. Проте лікарів, санітарів, медсестер дуже не вистачало, як і найнеобхідніших медикаментів. Оскільки видати нові закони в осягнутому часі було неможливо, залишалось чинним попереднє австрійське законодавство, якщо воно не суперечило інтересам і цілям української держави.

У період перебування Прикарпаття в складі Польщі (II Речі Посполитої), виявлено початок зародження та становлення хіміко-фармацевтичної промисловості в Галичині. Фармацевтична фабрика "Лаокоон" налагодила випуск медикаментів в таких обсягах, що постачала їх аптекам, лікарням, клінікам, військом шпиталям, забезпечуючи чверть загального обсягу потреб у лікарських засобах усієї Галичини. Її база стала основою для створення сучасного фармацевтичного підприємства "Галичфарм".

ВИСНОВКИ

Встановлено, що становлення і розвиток фармацевтичної діяльності та управління нею на Прикарпатті в першій половині ХХ століття відбувалися за законами Австро-Угорської імперії, Польщі та Радянського Союзу.

Література:

1. Бенюх Н.Ф. Історія фармації Галичини (XIII—XX ст.) / Н. Ф. Бенюх. — Львів, 1999. — 215 с.
2. Вороненко Ю.В. Історія виникнення, становлення та розвитку правового регулювання медичної діяльності на теренах України / Ю.В. Вороненко, Я.Ф. Радиш // Український медичний часопис. — 2007. — № 1 (57). — С. 45—49.
3. Давибіда Л. Стан охорони здоров'я населення у Станиславівському воєводстві в 1921—1939 роках / Л. Давибіда // Науковий і культурно-просвітницький краєзнавчий часопис "Галичина". — 2012. — С. 182—187.
4. Закревський А.Є. Правовий статус спеціалізованих підрозділів поліції у Галичині в складі Австрії та Австро-Угорщини (1772—1918 рр.) / А.Є. Закревський // Форум права. 2011. — № 4. — С. 272—276 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-4/11zaeaaau.pdf>

5. Історія фармації України / Р.В. Богатирьова, Ю.П. Спіженко, В.П. Черних та ін. — Х.: Прапор, Вид-во УкрФА, 1999, С. 25—30.

6. Про затвердження Концепції розвитку фармацевтичного сектору галузі охорони здоров'я України на 2011—2020 роки: Наказ МОЗ України від 13.09.10 р. № 769 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dn_20100913_769.html

7. Сайковська Ю.Р. Діяльність аптек та виникнення фармацевтичної промисловості на Львівщині у кінці XIX на початку XX століття // Фармацевтичний журнал, 1988. — № 1 — С. 73—75.

8. Семенов В.М. Регіональні особливості державотворення в Україні: автореф. дис. канд. наук з держ. упр.: 25.00.01 / В.М. Семенов // Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Харк. регіон. ін-т держ. упр. — Х., 2009. — 20 с.

9. Федущак А.Л. Фармакопеї як регуляторні чинники розвитку фармації // Клінічна фармація, фармакотерапія та медична стандартизація. — 2011. — № 3—4. — С. 108.

References:

1. Beniukh, N.F. (1999), *Istoriia farmatsii Halychyny (XIII-XX st.)* [History of Pharmacy of Galicia in XIII-XX century], Lviv, Ukraine.
2. Voronenko, Yu.V. and Radysch, Ya.F. (2007), "History of arising, growing and development of law regulation of medical activity on the Ukrainian territory", *Ukrains'kyj medychnyj chasopys*, vol.1(57), pp.45—49.
3. Davybyda, L. (2012), "Health protection in Stanyslaviv Province in 1921—1939", *Naukovyj i kul'turno-prosvitnyts'kyj kraieznavchij chasopys Halychyna*, vol.20-21, pp.182—187.
4. Zakrevs'kyj, A.Ye. (2011), "Legal status of specialized police units in Galicia as Part of Austria and Austria-Hungary 1772—1918", *Forum prava*, vol.4, pp. 272—276.
5. Bohatyr'ova, R.V. Spizhenko, Yu.P. and Chernykh, V.P. (1999), *Istoriia farmatsii Ukrainy* [History of pharmacy of Ukraine], Prapor Vyd-vo UkrFA, Kharkiv, Ukraine.
6. Ministry of Health of Ukraine (2010), Order "The conception of development of pharmaceutical sector of health care in Ukraine on 2011—2020", available at: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dn_20100913_769.html (Accessed 04 April 2017).
7. Sajkovs'ka, Yu.R. (1988), "The activity of pharmacies and pharmaceutical industries occurrence in Lviv at the end of XIX at the beginning of XX century", *Farmatsevtychnyj zhurnal*, vol.1, pp. 73—75.
8. Semenov, V. M. (2009), "Regional features of creation of the state are in Ukraine", PhD dissertation, Public Administration, National academy for public administration under the president of Ukraine. Kharkiv regional institute of public administration, Kharkiv, Ukraine.
9. Feduschak, A.L. (2011), "Pharmacopoeias as regulatory factors in pharmacy development", *Clinical Pharmacy, Pharmacotherapy & Medical Standardization*, vol. 3—4, p. 108.

Стаття надійшла до редакції 28.04.2017 р.